

De herinneringen van peter (15)

01 Mei 2014 - Auteur : Ariane De Borger

"Spoed! Spoed! Spoed! BELG wenst nog te verkopen: fornuis, schrijfmachine, naaimachine op voet enz." staat op 20 november 1918 geadverteerd in het Gemeenteblad van Harderwijk. De oorlog is afgelopen, de Belgen kunnen naar huis terugkeren.

Op woensdag 16 oktober verkondigen grote affiches in de uitstalramen van een aantal Harderwijkse winkels dat het vrede is, dat Duitsland zich overgegeven heeft en de Duitse keizer al richting Nederland gevlucht is. In het interneringskamp wordt dat goede nieuws duchtig gevierd in de kantine, die voor de gelegenheid langer open blijft. De kater de volgende dag ligt niet (alleen) aan de drank, maar aan wat de kranten melden: het bericht was een losse flodder, de oorlog is nog niet afgelopen. De successen van het geallieerde leger, dat de Duitsers teruggrijft, zorgen ervoor dat de Belgen in Nederland ongeduldig worden: ze willen naar huis. Er zijn er die alvast de grens oversteken, wat de Belgische regering ertoe aanzet om de landgenoten in Nederland te vragen om ter plaatse te blijven tot er een gestructureerde terugkeer georganiseerd kan worden. De situatie in België is nog erg chaotisch en gevaarlijk.

Op 11 november 1918 wordt uiteindelijk de wapenstilstand getekend en is de Eerste Wereldoorlog voorbij. In de Nederlandse kranten vind ik niets over vreugdetaferele in het kamp van Harderwijk. Misschien waren die er ook niet, de kampbewoners hadden wat anders aan hun hoofd, met de Spaanse griep die begin november snoeihard toeslaat in Harderwijk en de autoriteiten ertoe dwingt om alle lagere scholen te sluiten. De Nederlandse kranten hebben overigens geen moeite om hun kolommen te vullen. Ze verhalen over de Duitse keizer die plots aan de grens met Nederland staat, er onderdak wil en krijgt. Over de Belgische poging om Zeeuws-Vlaanderen in te pikken. Over de beschuldigingen van België en andere geallieerde landen dat de Nederlanders zich tijdens de oorlog wel erg pro-Duits heeft opgesteld. Dat Nederland een paar duizend Duitse soldaten over zijn grondgebied laat terugkeren - en hen niet ijverig en snel te ontwapenen en te interneren, zoals de Belgische soldaten in 1914 - zet hun argumenten kracht bij.

TRAGE TERUGKEER

De verstandhouding tussen Belgische en Nederlandse autoriteiten laat in die dagen duidelijk te wensen over: is het daarom dat de organisatie van de terugkeer eerder langzaam op gang komt? Op 23 november meldt het *Overveluwsch dagblad*: "Aangaande het vertrek van de Belgische geïnterneerden is nog niets definitief bepaald", enkele dagen later kondigt *De Harderwijker* aan dat de aftocht baraksgewijze en in de volgorde der divisies zal plaatsvinden, vanuit het station van Harderwijk. Elke trein zou zo'n 800 à 1000 man vervoeren, 16 Nederlandse soldaten zullen het begeleiden tot aan de grens. Op 7 december vertrekt mijn overgrootvader naar België. Op 10 december tussen 10 en 11 uur moet mijn overgrootmoeder paspoorten voor zichzelf en de meisjes aanvragen voor de terugkeer, zo blijkt uit een rondschriften van burgemeester Kempers van Harderwijk. Op 13 december 1918 vertrekt de laatste trein met Belgische soldaten richting vaderland. Vermoedelijk volgden Louise en de kinderen op 16 december, in *De Harderwijker* staat immers vermeld dat dan om half acht een extra trein met de gezinnen uit de provincies Antwerpen, Henegouwen, Luxemburg en Limburg vertrekt. In een andere krant vind ik een lijst met wat de terugkerende Belgen mee over de grens mogen nemen (van Schengen was nog heeeeel lang geen sprake!): per lid van het gezin: 1/2 kilo suiker, 1 kilo peulvruchten, 1/10 kilo koffie, 8 kg aardappelen, 2/10 kilo jam, 6 flessen wijn of likeur, 1/2 kg gecondenseerde melk, 1 stuk zeep, 1/2 kilo boter, 2/10 kilo kaas, 2/10 kilo chocolade, 1/10 kilo

specerijen, 25 kilo steenkool, per man 1/2 kilo tabak of sigaren, per gezin 2 doosjes schoensmeer en 1 kilo vogelvoer.

In Harderwijk ziet men de Belgen met lede ogen vertrekken: ze deden de kassa's rinkelen en zorgden voor kleur in het stille vissersstadje. In het laatste nummer van de kampkrant *Inter-nos* verschijnt een geestig gedicht van een afscheidnemende militair, dat overgenomen wordt in een plaatselijke krant.

MIJN AFSCHEID

Een vervelend verhaal

Over 't geen men in negentien
In 't dooie Harderwijk zal zien.

Zes ure slaat de Staddhuisklok
Een visschersbonk komt uit zijn hok,
Kijkt links en rechts het steegje rond
En geeuwt en spugt dan op den grond.

Om zeven uur schrikt d'halve stad
Uit haren diepen slaap doordat
Twee boeren, met hun klompen aan,
Met zwaren tred langs 't Kerkplein gaan.

Ten achten wordt het druk op straat:
Drie burgers in den Donkerstraat,
Een bakkerskar, een melkboerin,
Den groentenboer, een schipperin.

Om negen ure loopt een hond
Verhongerend en snuffelend rond
De stinkende vischmeelfabriek
En vreet zich aan garnalen ziek.
Ten tienen stapt een Compagnie
Van 't negende Infanterie,
Met slaande trom, vliegende vaan,
Langsheen d'Oranje-Nassaulaan.

Ter elfder uur ziet men geen muis,
Daar ieder Harderwijker thuis
Nu voor zijn kopje koffie zit
Den eengen troost dien hij bezit.

Om twaalf uur gaan honderd man
Langs brink en steeg en straten van
De stad: 't zijn ambachtslui die gauw
wat eten halen bij hun vrouw.

Om één uur, ziet men 't zelfde weer
Van 't achtste uur - mijn woord van eer -
Behalve dat de melkboerin
Vervangen is door haar vriendin.

Ten tweeden zitten in 't Hotel
Twee reizigers die praten fel
Over den tijd dat Harderwijk,
Den Belgen dank, geld won als slijk.

Drie uur - Ginds gaat een droeve meid
Die aan haar hand een kindje leidt
Hu, huilt het Jongske, hu huhu,
Zeg, moeke, waar is vader nu?

Het slaat nu vier: 'n fiets! 'n fiets!
Hé! denk er om!! - God, nog 'n fiets!!
Ring, ring!!! Rechts houden! nog 'n fiets!
Hé, hé, nu toch gebeurt er iets.

Van vijf tot zes loopt menig paar
Een "zeetje" rond, met stijf gedbaar.
De Borrelclub uit d'Harmonie
Drinkt dan z'n bittertje of drie.

't Is zeven uur - Geheel alleen
Loopt daar een Juf in diep gewezen.
Zij staart op een verlovingsring
Droefstemmende herinnering.

Acht ure - Achter elk gordijn
Een theelicht werpt zijn vagen schijn
't Is 't uurtje van gezelligheid,
Maar ook van kletspraak, haat en nijd.

Als eindelijk 't klokje negen slaat
Ziet men geen sterveling meer op straat.
Dat is wat men in negentien
In 't dooie Harderwijk zal zien.
In haaste.
Ward de Kletskaus

Stonden Céline en Blondine te popelen om terug naar huis te gaan of hadden ze het moeilijk om iedereen die ze in Nederland hadden leren kennen, achter te laten? Misschien zegt het iets dat mijn grootmoeder zoveel kaartjes uit die tijd bewaard heeft. Onder meer een kaartje van Frederik Neetens (36 in 1918, er net als mijn overgrootvader in 1901 'ingeloot') en Philomena De Kock (35), die laten weten dat ze goed thuisgekomen zijn. "Thuis", dat is in Aalst, maar uit een briefje dat ze (vermoedelijk een jaar) later sturen, blijkt dat ze toen zonder woonst zaten. De deGheestraat in Aalst ligt vlakbij de Zeebergbrug, vermoedelijk zal daar hevig gevochten zijn tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Uit die brief blijkt ook dat het dan al een pak beter gaat met de familie Neetens. Zoon Edmond heeft werk bij een schrijnwerkerij (uit wat zoekwerk op internet blijkt dat hij later een bekende figuur wordt in Aalsterse fanfaremiddelen) en de moeder van Philomena stelt het blijkbaar ook wel: "ze wordt zo vet als een koei"... Dat de twee koppels veel steun hebben gehad in niet zo makkelijke omstandigheden in Nederland wordt duidelijk in de laatste regels: "En wij denken dat gij ons in het kort nog eens zult komen bezoeken om over onze droeven tijd nog eens te klappen".

Tussen de papieren van Peter zitten er veel van de Oudstrijders en dat is een goed teken. Uit verhalen op internet blijkt dat in sommige gemeenten geïnterneerden blijkbaar niet welkom waren bij bijeenkomsten van oud-strijders, herdenkingsplechtigheden en dies meer. Dat was zo te zien geen probleem in Willebroek.

De oorlog is voorbij, de geïnterneerde soldaten keren huiswaarts en proberen het dagelijks leven van voor de oorlog weer op te nemen. Niet zo simpel na vier en half jaar afwezigheid en bovendien voelen ze zich af en toe onheus behandeld...

Op het oogenblik waarop de soldaten na een langdurige interneering naar hun vaderland terugkeeren, heeft de regering minister Franck en mij afgevaardigd om u te begroeten. Ik heet u welkom. Wij weten hoe moeilijk uwe taak is geweest. De plotselinge val van Antwerpen was voor een openbare meening een ontsteltenis. Men weigerde er aan te gelooven. En het was onvermijdelijk dat tegenover zulke gebeurtenissen de meest onjuiste geruchten geloof vinden, temeer wanneer de vrijheid der pers aan banden is gelegd. Doch de waarheid verkrijgt steeds de bovenhand en men weet heden dat het besluit om het veldleger op het laatste oogenblik aan de omsingeling, die het in Antwerpen bedreigde, te onttrekken een

van de meest kloeke daden uit den oorlog is geweest en tot de vruchtbaarste, wat de resultaten aangaat, heeft behoord. Daarom verklaart de regering luide dat zij, die tegenover het moeilijke alternatief hebben gestaan om zich aan de Duitschers over te geven of de Nederlandsche grensch te overschrijden, van hun recht hebben gebruik gemaakt en hun plicht hebben gedaan om een gehaten vijand den triomf te ontnemen een legioen van krijgsgevangenen achter zich aan te slepen. Uw rol is pijnlijk en ondankbaar geweest. Ondanks de zorgen en de toewijding, waarvan de Nederlandsche regeering en hare militaire en burgerlijke autoriteiten getuigenis hebben afgelegd en waarvoor gij en wij hen altoos dankbaar zullen blijven, hebt ge een langdurige en smartelijke ballingschap ondergaan. Gij hebt u een gedwongen onthouding aan deze langen oorlog moeten getroosten. Heden begroeten de regeering en het vaderland u met vreugde temidden uwer wapenbroeders en medeburgers." Met deze tekst verwelkomden minister van oorlog Fulgence Masson en minister van koloniën Louis Franck (die de Nederlandse vertaling voor zijn rekening nam) de eerste treinlading terugkerende geïnterneerde soldaten in Kapellen. Het moet een hart onder de riem geweest zijn voor de soldaten, die in de interneringskampen heel vaak het gevoel hadden dat ze door de Belgische overheid in de steek gelaten waren. Dat gevoel was niet onterecht, want bijvoorbeeld beloofde soldijverhogingen, kolen en kolenkachels lieten telkens lang op zich wachten en dat voelden ze telkens letterlijk aan den lijve. Maatregelen om hun gevangenschap te verlichten hadden ze aan lobbywerk van mensen als Camille Huysmans en aan de inschikkelijkheid en menselijkheid van mensen als de Harderwijkse kampcommandant de Lannoy te danken, de Belgische regering greep vooral in om de socialistische en flamingantische stromingen in de kampen te dwarsbomen. Een voorbeeldje: toen er sprake was van een derde gezinsdorp in overheid als voorwaarde voor betrokken soldaten zich niet met

Harderwijk wilde de Belgische huisvesting daar invoeren dat de politiek zouden bezighouden...

EER EN ERKENNING

Half augustus 1919 krijgt mijn overgrootvader het *Gedenkteeken der Zegepraal* toegewezen, in oktober van dat jaar volgt een brevet van de *Herrinnerings Medaille van de Oorlog 1914-1918* voor *Théophile Deboeck* (sic). De spelfouten zijn typerend voor het gebrek aan échte belangstelling, échte erkenning: de medailles die bij die brevetten hoorden, kreeg je enkel als je ervoor betaalde... Théophile was dan nog vanaf 1 februari 1919 ontslagen van zijn plichten tegenover het vaderland, maar blijkbaar waren er jongere geïnterneerde soldaten die nog opgeroepen werden om verder hun dienstplicht te gaan vervullen, omdat de jaren internering niet als actieve dienst beschouwd werden. Pijnlijk...

Het gebrek aan erkenning vanwege (een deel van) de overheid woog zwaar, ook al omdat nogal wat landgenoten erg misprijzend reageren op oud-strijders die in Nederland geïnterneerd waren. Niet gehinderd door enige kennis van zaken worden ze zelfs voor deserteurs uitgescholden. En dan is er de zaak van de beruchte frontstrepen, een classificatie waaraan onder meer een rente verbonden was. "De eerste wet die de frontstrepen regelde, kende enkel frontstrepen toe voor volledige periodes die soldaten aan het front gevochten hadden", legt Willem Segers van het *Instituut voor Veteranen - Nationaal Instituut voor Oorlogsinvaliden, Oud-strijders en Oorlogsslachtoffers* uit. "In die zin kregen de geïnterneerde soldaten niets, omdat ze slechts drie maanden aan het front geweest waren. Pas in 1932 is dat rechtgezet en werden de frontstrepen toegekend per 'begonnen' periode. Zo kregen die soldaten toch één of twee (indien ze in die periode gewond geraakt waren) frontstrepen toegekend. Wat de soldaten betreft die in de kampen overleden

waren: die werden beschouwd als gesneuveld, hun nabestaanden werden dienovereenkomstig vergoed." Nog een andere rekening werd pas in de jaren dertig vereffend. Na de oorlog stuurde de Nederlandse regering de rekening voor de internering van de Belgische soldaten (blijkbaar mocht dat, door een verdrag uit 1907): liefst 53 miljoen gulden. Ons door de oorlog geruïneerde land kon die som niet meteen ophoesten en betaalde langzaam af: pas op 31 december 1937 was ze afgelost...

WAT ERNA KWAM...

De brevetten met zijn onderscheidingen hingen ingekaderd aan de muur, op zijn rouwbrief staat vermeld dat hij een oud-strijder van 14-18 was, hij koesterde foto's van zijn legermakkers, zo veel papieren uit die tijd zijn honderd jaar lang bewaard gebleven: die ervaringen tijdens de Eerste Wereldoorlog waren duidelijk belangrijk in het leven van mijn overgrootouders en grootmoeder. Dat mijn grootmoeder er eerder terloops over sprak, had niet alleen te maken met het feit dat ze nog een kind was toen, maar vooral met de tweede oorlog die ze meemaakte. Toen het Duitse leger in 1940 opnieuw ons land binnenviel was ze een jonge vrouw met een zoontje van vijf jaar oud: mijn vader. Weer maakte ze een oorlog mee aan de zijde van haar zus Blondine, die met haar man Gerard, dochtertje Jeanne en zoontje Theophiel in het huis naast haar en haar gezin woonde. Alleen kregen ze veel meer te maken met de Duitse bezetter: ze woonden op een boogscheut van het Fort van Breendonk. Maar dat is weer een ander verhaal...

